Elemente lexicale comune limbilor slovenă şi română. Sensuri şi forme, specializări semantice şi pragmatice, diferenţe de întrebuinţare

Nicolae STANCIU

Key-words: *Slavonic stock of words, formal identity, phonetic differences, semantic differences, stylistic differences, pragmatic differences*

Este un adevăr recunoscut în multe dintre lucrările dedicate limbii române că, deşi este o limbă romanică, a suferit o puternică influenţă slavă, considerată „cea mai puternică dintre influenţele vechi exercitate asupra limbii române". Se observă că această influenţă s-a manifestat pe două căi, una populară şi orală, urmare a convieţuirii cu slavii, şi alta cultă, cărturărească, datorată folosirii slavonei ca limbă a administraţiei, a diplomaţiei şi a cultului religios (Hristea 1982: 41).

De asemenea, cercetările asupra limbilor slave ce relevă punctele comune ale românei cu alte limbi balcanice au interesat pe mai mulţi lingvişti de-a lungul secolelor, printre care şi doi sloveni, Jernej Kopitar (Skubic 1996: 321–326) şi Franc Miklošič (Skubic 2002: 10). Kopitar a fost interesat de fenomenele lingvistice prezente în trei limbi diferite din punct de vedere genetic (albaneza, româna şi greaca), în timp ce Miklošič a analizat trăsăturile comune pentru patru limbi (română, bulgară, albaneză şi greacă) şi a subliniat o mulţime de influenţe slave asupra românei.

Influenţa slavă s-a manifestat la nivelul adstratului, deoarece dacii romanizaţi au preluat cuvinte referitoare la domenii fundamentale ale vieţii. Se spune adesea că această influenţă s-a manifestat în special la nivelul lexicului. Ca urmare, româna a conservat cuvinte referitoare la acţiuni şi numele acţiunilor, viaţa rurală şi muncile agricole, produse agricole şi hrană, nume de animale, expresii referitoare la viaţa socială şi la administraţia publică, precum şi la religie. Ca urmare a acestui tip de simbioză între limba română şi limbile slave, există cuvinte comune sau asemănătoare şi în câmpul semantic al numelor de rudenie sau al unor părţi ale corpului omenesc.

Vom încerca în lucrarea de faţă să facem o analiză a câtorva câmpuri semantice prezente în ambele limbi, urmărind diferenţele de formă şi sens, circulaţia anumitor forme în anumite registre stilistice, precum şi o preferinţă a vorbitorilor din cele două culturi pentru o anumită formă, o predispoziţie pragmatică pentru un anumit tip de selecţie lexicală. Am organizat corpusul folosind două criterii: ordonarea alfabetică a câmpurilor semantice şi sensurile cele mai importante sau interesante sub aspect expresiv. Am încercat ordonarea acestor cuvinte pe niveluri de analiză, pornind de la frecvenţa lor în limbă, posibilitatea variaţiei libere într-una sau în ambele limbi, circulaţia în limba literară sau în variantele stilistice ale acesteia (popular, regional,

„Philologica Jassyensia", Anul V, Nr. 1 (9), 2009, p. 173–183

BDD-A899 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:24 UTC)

familiar, argotic, învechit, livresc).

În egală măsură, ne-a interesat evoluția unor cuvinte din punct de vedere istoric. În acest sens, am urmărit comparativ schimbările suferite de câteva cuvinte în trecerea de la limba slavonă la limbile moderne.

Acțiuni şi nume de acțiuni

• rom. *silă* – slov. *sila*

Cuvintele au etimon comun slav, dar în limba contemporană au sensuri diferite. Pentru română, principalele sensuri înregistrate sunt: **1.** „sentiment de dezgust, de scârbă, de neplăcere, de repulsie față de cineva sau de ceva, aversiune”; **2.** (în expresii) *în silă* = „fără tragere de inimă, fără interes, fără plăcere; din obligație”; *cu* (*de-a*) *sila* ori *în* (sau *de, cu*) *silă* = „fără voie, în mod forțat”; *de silă, de milă* = „vrând-nevrând”. De asemenea, funcționează cu sensuri învechite şi regionale *a face* (cuiva) *silă* = „a sili, a forța”; *a-şi face silă* = „a-şi da mare osteneală, a se strădui”; **3.** (înv.) „putere, forță”.

În slovenă, cuvântul are semnificații diverse, fără restricțiile stilistice din română (*sila* „forță fizică sau mentală”), dar şi în sintagme, precum *delovna sila* „forță de muncă”, *sporazum velikih sil* „înțelegere (acord) între marile puteri”, *nadnaravne sile* „forțe supranaturale”, *klic v sili* „apel de urgență”, şi în expresii ca *na silo* „împotriva voinței (în silă)”, *za silo* „cu dificultate, de abia”, *od sile* „puternic, suficient” şi în multe altele. În câteva propoziții, acest cuvânt are şi o valoare morfologică aparte, de adverb de intensitate, echivalent cu *zelo*:

Danes se mu je sila mudilo. / *Astăzi el a fost foarte grăbit.*

În ambele limbi, substantivul are şi un corespondent verbal, *a (se) sili/siliti (se)*.

• rom. *şoaptă* – slov. *šepet*

Funcționează în ambele limbi cu forme apropiate şi cu acelaşi înțeles. Aceste cuvinte au şi un corespondent verbal în cele două limbi: rom. *a şopti* – slov. *šepetati*.

• rom. *zăbavă* – slov. *zabava*

Este înregistrat cu aceeaşi formă, dar cu sensuri diferite în cele două limbi. În română, sensurile înregistrate sunt: **1.** „întârziere, încetineală, tărăgăneală, zăbovire”; (în expresii) *un bob* (*de*) *zăbavă* = „un pic de răbdare; imediat, numaidecât”; *fără de zăbavă* = „fără întârziere, imediat îndată”; **2.** „răgaz, odihnă”; **3.** „trecere de vreme; amuzament, petrecere”, în timp ce în slovenă sensul este limitat numai la „amuzament, distracție, divertisment, petrecere”. De asemenea, în slovenă cuvântul apare în contexte prepoziționale cu sensuri diferite: *v, za zabavo* „de plăcere, pentru distracție”.

• rom. *pojar* – slov. *požar*

Prezintă în cele două limbi diferențe stilistice. Pentru română este înregistrat cu sensurile **1.** „boală contagioasă (la copii), caracterizată prin apariția unor pete roşii pe piele; rujeolă”; **2.** (înv. şi reg.) „foc mare, incendiu”; (fig.) „lumină purpurie a zorilor sau a amurgului”; **3.** „căldură mare, arşiță”; „înflăcărare, ardoare, patos; pasiune, patimă”.

Pentru slovenă, este un cuvânt cu mai puține conotații stilistice, ocurent numai în contexte de tipul *požar ljubezni*, *požar strasti* „focul dragostei, focul pasiunii”.

BDD-A899 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:24 UTC)

Cele două limbi au pentru acest cuvânt posibilităţi derivative diferite. Limba română conservă în registrul arhaic şi regional cuvinte precum *pojarnic*, *pojarniţă* (*sunătoare*), *pojărnicie* „post de pompieri". În slovenă, cuvintele *požar*, *požarnic* funcţionează şi ca nume proprii de familie.

În limba slovenă, cuvântul şi-a format o familie lexicală diferită. Pentru sensul *pompier*, slovena foloseşte *gasilec*, format de la verbul *gasiti* „a stinge", ocurent în structuri de tipul *pogasiti ogenj/ požar*, *pogasiti žejo*, traductibile prin *a stinge/ potoli focul/ setea*.

• rom. *zdrobiti* – slov. *zdrobiti*

Apar în cele două limbi cu aceeaşi formă, cu acelaşi sens, dar cu pronunţare diferită datorată accentuării. Acestea au sensuri metaforice diferite (*zlomiti srce* „a zdrobi inima cuiva" şi *zdrobiti v (sončni) prah* „a distruge, a zdrobi pe cineva").

Alimente

• rom. *smântână* – slov. *smetana*

Cuvântul are etimon bulgar, evoluţia lui este similară în cele două limbi, iar forma asemănătoare; apare în context propriu şi în contexte figurate. În ambele limbi este înregistrat cu sensul propriu „produs alimentar gras, de culoare albă-gălbuie, care se formează la suprafaţa laptelui nefiert, după ce a fost lăsat câtva timp la temperatura obişnuită, sau care se separă din lapte cu o maşină centrifugă specială". De asemenea, cuvântul înregistrează sensul figurat „partea ce mai bună, cea mai valoroasă dintr-un lucru".

În slovenă, cuvântul apare în expresii figurate, precum *zbrala se je vsa ljubljanska smetana*, traductibilă prin „pătura, partea aleasă a societăţii", similar termenului *protipendadă* din română, sau *pri tem je hotel vso smetano sam pobrati*, cu semnificaţia „el a vrut să aibă tot profitul dintr-o afacere/activitate".

În acelaşi câmp semantic, apar cu formă şi sens identice cuvintele *hrană*, *hrean* şi *oţet*. Acesta din urmă este mai puţin folosit astăzi în limba slovenă, fiind înlocuit cu *kis*.

Animale

Câmpul lexical al numelor de animale este cel mai bine reprezentat în corpusul nostru. Motivaţia frecvenţei este că aceşti termeni aparţin lexicului comun.

• rom. *biber* – slov. *bober*

Diferenţa formală minimă este motivată de evoluţia diferită a etimonului german. În slovenă este mult mai frecvent în uz, în timp ce în română termenul este concurat de sinonimul său *castor*.

• rom. *dihor* – slov. *dihur*

Termenul românesc prezintă etimologia probabilă slavă *dyhorŭ* şi o diferenţă de formă minimă faţă de varianta slovenă.

Identice sau asemănătoare ca formă în ambele limbi funcţionează şi perechile: rom. *fazan* – slov. *fazan*, rom. *raţă* – slov. *raca*, rom. *gâsca* – slov. *goska*, rom. *păstrăv* – slov. *postrv*, rom. *ştiuca* – slov. *ščuka*, rom. *rac* – slov. *rak*. În slovenă, ultimul cuvânt apare în expresii ca *rdeč kot kuhan rak* „roşu ca racul fiert", *iti rakom žvižgat* „a nu avea succes; a muri".

BDD-A899 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:24 UTC)

În română, cuvântul apare într-o serie de expresii ca *a merge* sau *a da înapoi ca racul* „a-i merge rău, a nu progresa”, *roşu ca racul (fiert)* „se spune despre o persoana roşie la faţă”.

De asemenea, în ambele limbi apare şi cu definiţia simbolică *rac* „cancer” – *imam raka* sau *zodia racului – biti rak po horoskopu*.

O foarte interesantă evoluţie în cele două limbi are perechea rom. *găină* – slov. *kokoš*. Dacă limba română a conservat latinescul *gallina*, păstrat şi în alte limbi romanice, cum ar fi italiana, limba slovenă foloseşte pentru aceeaşi noţiune termenul *kokoš*.

Corpuri cereşti

• rom. *luna* – slov. *luna*

Termenul apare în cele două limbi, dar, dacă în română acesta desemnează atât unitatea temporală, cât şi astrul, în limba slovenă există doi termeni diferiţi: a) *luna* cu sensul „astru”; b) *mesec*, cu două sensuri: „unitate calendaristică” şi „corp ceresc”. Amândouă apar în construcţii ca: *luna ga nosi*/*mesec ga nosi*.

Un aspect contextual inedit pentru limba slovenă este crearea unui tipar specific pentru *lună de miere*. Dacă româna şi alte limbi au acest tip metaforic de expresie, limba slovenă operează cu sintagma *medeni tedni*, care ar putea fi tradusă prin „săptămânile de miere”.

Corpul omenesc

• rom. *obraz* – slov. *obraz*

Prezintă în limba română o sferă de semnificaţii mult mai bogată decât în slovenă. În primul rând, este înregistrat în DEX cu două desinenţe diferite de plural (*obraz – obraji/obraze*), ceea ce facilitează o mai bună diferenţiere a sensurilor proprii şi a celor metonimice sau metaforice: **1.** (pl. *obraji*) „fiecare dintre cele două părţi laterale ale feţei”. Apare şi în câteva expresii: *să-ţi fie ruşine obrazului* sau *să-ţi fie în obraz* „se spune cuiva care a făcut ceva necuviincios”, *a-i plesni* sau *a-i crăpa cuiva obrazul de ruşine* „a-i fi foarte ruşine, a se ruşina foarte tare”, *a fi gros de obraz* „a fi fără ruşine, îndrăzneţ”, „*(a fi) fără obraz* „(a fi) neruşinat, necuviincios”, *a avea obraz subţire* „a fi bine crescut, a avea purtări frumoase”, *obrazul subţire cu cheltuială se ţine* „pentru a putea face unor pretenţii mari trebuie sa dispui de mijloace corespunzătoare”. Deşi în sârbă şi croată există expresii sinonime (de ex., *bez obrazan*), în slovena contemporană nu există acest tip de structuri; **2.** (pl. *obraze*) „partea anterioară a capului omenesc; faţă, figură, chip”. Expresii: *a ieşi* (*a scăpa*, *a o scoate*) *cu obraz curat* „a ieşi cu bine, onorabil dintr-o situaţie dificilă”, *a-i spune* sau *a-i zice cuiva* (un lucru) *de la obraz* „a-i spune cuiva (un lucru) fără înconjur, direct, fără menajamente”, *a orbi* sau *a prosti pe cineva de la obraz* „a-i spune (cuiva) minciuni vădite, a căuta să înşeli (pe cineva) în chip grosolan”, *a-şi scoate obrazul în lume* „a apărea în societate, a se arăta printre oameni”, *a face* (cuiva) *pe obraz* „a se purta cu cineva după cum merită, a se răzbuna pe cineva”, *a* (*nu*) *da obraz* „a (nu) da ochi cu cineva, a (nu) se înfăţişa la cineva”, *a-şi pune obrazul* (pentru cineva) „a garanta (pentru cineva) cu cinstea, cu autoritatea, cu reputaţia proprie”, *a da* (cuiva) *obraz* „a îngădui (cuiva) prea multe, a da (cuiva) nas”, *cu ce obraz?* „cu ce îndrăzneală?”; (fig.) „valoare morală a unei persoane; cinste, reputaţie; renume,

BDD-A899 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:24 UTC)

demnitate"; **3.** (înv.) „persoană, ins"; ✧ *obraz subţire* „persoană fină, pretenţioasă, care trăieşte în lux"; **4.** „rang, condiţie, stare socială".

Pentru limba slovenă, termenul desemnează întreaga faţă.

Expresia *znan obraz* semnifică „o persoană importantă sau renumită, cunoscută cuiva", iar expresia *ima veliko obrazov* este sinonim cu *a avea mai multe feţe*.

• rom. *hibă* – slov. *hiba*

Cuvântul are etimon maghiar. Pentru română este înregistrat cu sensurile „neajuns, deficienţă, cusur, defect" şi cu circulaţie regională. În acelaşi timp este polisemantic, desemnând orice tip de neajuns. În slovenă, cuvântul are acelaşi sens, circulă în anumite registre stilistice, dar este folosit mai frecvent în contexte referitoare la persoane, desemnând numai o dizabilitate fizică sau mentală şi limitat în câteva contexte pentru a exprima deficienţa unei lucrări sau a unui obiect.

Grade de rudenie

• rom. *nevastă* – slov. *nevesta*

Înregistrat în limbile slave, de unde l-a împrumutat şi româna, cu sensul de „femeie căsătorită", cuvântul prezintă în slovenă un sens aparte, „mireasă". Pentru sensul „femeie căsătorită", slovena foloseşte *žena*. De asemenea, pentru *soţ – soţie*, limba slovenă foloseşte perechea de termeni *soprog – soproga*, folosită numai în mediul urban şi în adresarea protocolară.

Însuşiri

• rom. *drag* – slov. *drag*

Apar cu aceeaşi formă, dar cu diferenţe de sens în cele două limbi. În slovenă, cuvântul are sensul principal „scump" şi prezintă un corespondent verbal *(po)dražiti se* „a se scumpi". Pentru română, cuvântul are sensurile „care este iubit, scump, neprețuit pentru cineva, pe care cineva îl iubeşte, îl prețuieşte".

Am remarca în această pereche posibilitatea funcţionării ca substantive, rezultat al conversiunii prin apariţia în context adjectival: rom. *draga mea* – slov. *moja draga*/*draga moja.* Cu această valoare morfologică, este folosit ca termen cu care te adresezi unei persoană iubite sau folosit când vorbeşti despre o asemenea persoană. Ultima semnificaţie nu apare în slovenă, deoarece termenul este concurat de *ljub*.

Expresiile *draga mea – moja draga*, *draga moja* sunt folosite numai pentru o persoană considerată importantă pentru cineva, în timp ce în română este o formulă de adresare comună. Aceasta apare îndeosebi în registrul familiar.

• rom. *treaz* – slov. *trezen*

Are forme similare în cele două limbi, dar cunoaşte limitări de sens.

Pentru română, termenul este înregistrat cu sensurile: **1.** „care se află în stare de veghe, care nu doarme; deştept"; **2.** „care nu este beat"; **3.** (fig). „care veghează cu atenţie; vigilent". În slovenă, cunoaşte numai sensurile al doilea şi al treilea.

• rom. *vesel* – slov. *vesel* (pronunţat *veseu* la masculin, dar *vesela* la feminin)

Identice ca formă şi sens, cuvintele prezintă totuşi diferenţe contextuale motivate de tiparele sintactice în care apar. Dacă adjectivul funcţionează cu acelaşi

BDD-A899 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:24 UTC)

sens în ambele limbi, verbul cunoaşte în slovenă, în limbajul standard, varianta reflexivă (*veseliti se*), care în română are o circulaţie limitată la registrul popular. Iată variantele cele mai uzitate în slovenă: **1.** *me veseli*, folosit ca formulă de adresare, exprimă o bună relaţie între două persoane; **2.** *me veseli, da prideš* „sunt bucuros de venirea ta”; **3.** *petje me veseli* „cântatul mă bucură”.

• rom. *bogat* – slov. *bogat*

Funcţionează în ambele limbi cu aceeaşi formă, acelaşi sens şi chiar cu o familie lexicală similară (rom. *bogătaş* – slov. *bogataš*, rom. *bogăţie* – slov. *bogastvo*). Etimonul este comun, sl. *bogatŭ*. Prin mecanisme derivative specifice fiecărei limbi, s-a diferenţiat formal ultima pereche.

Nume comune care desemnează căi de comunicaţie

Un câmp lexical foarte bine reprezentat în ambele limbi este cel al apelativelor care desemnează căi de comunicaţie. În acest câmp, apar mai multe limitări semantice, stilistice şi funcţionale, motivate prin etimologia diferită, prin capacitatea celor două limbi de a crea cuvinte noi, precum şi prin preferinţele stilistice deosebite.

• rom. *uliţă* – slov. *ulica*

Prezente în cele limbi cu diferenţe minime de formă, etimologie slavă comună *ulica*, termenii prezintă diferenţe de sens şi de utilizare. Pentru română, DEX înregistrează sensurile: **1.** „drum îngust care străbate un sat (rar, un oraş), mărginit de o parte şi de alta de case”; **2.** (colectiv) „oameni care locuiesc în casele de pe o uliţă”. De asemenea, se înregistrează un sens contextual în expresia *a bate ulițele* „a umbla fără rost, haimana; a hoinări”.

În limba slovenă, *ulica* este un termen neutru, fără limitări de sens şi fără ocurenţe în contexte de tip expresiv.

• rom. *potecă* – slov. *pot*

Cele două cuvinte au acelaşi sens şi forme apropiate în cele două limbi. În română, termenul este înregistrat cu etimonul bulgar *păteka*, iar în slovenă, acesta provine din slava veche.

Dacă în română se conservă numai sensul „drum foarte îngust la ţară, la munte, în pădure etc., pe care se poate merge numai pe jos; cărare” şi, prin extensiune, „drum, cale”, precum şi expresiile *a şti toate potecile* „a cunoaşte secretele cuiva”, *pe toate potecile* „peste tot, în orice loc”, *a veni (a umbla) pe drum, nu pe potecă* „a vorbi sincer, deschis”, în slovenă, cuvântul apare şi este conservat în expresii ca *srečno pot*, *službena pot*, traductibile prin „drum bun, călătorie plăcută”, respectiv „călătorie de afaceri”, *pot do uspeha* „drumul spre succes”, *glasbena pot* „carieră muzicală”, *življenjska pot* „drumul vieţii”, *druge poti ni* „nu există altă cale”, *poti nazaj ni* „nu există cale de întoarcere”. De asemenea, cuvântul şi-a format o familie lexicală bogată: *potovanje* „călătorie”, *potovati* „a călători”, *napotiti (se)* „a (se) trimite”, *napotnica* „trimitere medicală”, *popotnik* „drumeţ, aventurier”, *sopotnik* „tovarăş de călătorie”.

O ultimă diferenţă vizează perechea:

• rom. *strada* – slov. *cesta*

BDD-A899 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:24 UTC)

Româna a preluat termenul din neogr. *stráta*, respectiv it. *strada*, în timp ce slovena are un termen specific, unic în spaţiul slavic, *cesta*, creat probabil sub influenţă germană, prin compunere (*cesta ulica*) (Hamp 2004: 3–6). Termenul a intrat şi în componenţa unor cuvinte ca *cestnina* „taxă de drum".

Ocupaţii

• rom. *cârmaci* – slov. *krmar*

Au în cele două limbi forme asemănătoare datorate istoriilor derivative diferite, dar cunosc specializări semantice şi limitări contextuale. Slov. *krmar* este limitat ca sens la „timonier". În română, îndeosebi în perioada comunistă, termenul a primit o semnificaţie metaforică, resimţită astăzi ca o deplasare de sens peiorativă.

• rom. *cârciumar/crâşmar*, *crăcimar* – slov. *krčmar*

Derivate pornind de la un etimon comun slav (*krucima*), cuvintele prezintă diferenţe formale minime. Forma slovenă este mai apropiată de variantele regionale româneşti. În slovenă, termenul este concurat, sub influenţă germană, de *gostilničar*, cu sensul „proprietar sau lucrător într-o *gostilna*", cuvânt format după termenul german *gasthaus* şi având sensul „han, loc de popas unde se poate lua masa".

• rom. *croitor* – slov. *krojač/šivilja*

A rămas în română un substantiv mobil (*croitor – croitoreasă*), în timp ce în slovenă este un substantiv heteronim. Acesta a cunoscut o evoluţie interesantă, denumind iniţial o persoană care face afaceri cu haine bărbăteşti. Cuvântul *krojač* apare cu un sens precis în domeniul ocupaţiilor (*modni krojač* „persoană care coase hainele femeilor"), în vreme ce *šivilja* desemnează o femeie care face haine în special pentru femei.

• rom. *războinic* – slov. *razbojnik*

Perechea are în cele două limbi etimon comun slav, dar se diferenţiază semantic. Dacă pentru română cuvântul are sensul „luptător, ostaş care ia parte la un război", pentru slovenă sensul este acela de „persoană care atacă sau jefuieşte şi ucide pentru a lua averea; haiduc".

Sensul este apropiat de cel al termenului românesc *haiduc*, cu etimologie sârbă sau croată. De asemenea, cuvântul poate fi folosit cu nuanţe afective, în special cu referire la copii: *mali razbojnik* „un mic războinic".

• rom. *rudar* – slov. *rudar*

Deşi identice ca formă, varianta românească fiind considerată a avea etimon bulgar, cuvintele au sensuri net diferite în cele două limbi. Dacă în română el desemnează, conform DEX, o „denumire dată, în ţările româneşti, unor lucrători (ţigani) care confecţionau obiecte din lemn; meşter ţigan care lucrează din lemn albii, linguri, fuse", în slovenă apare numai cu sensul „miner", provenit din slava veche, şi are o întreagă familie lexicală: *ruda* „mineral metalifer, piatră", *rudnik rudnica* (arh.) „mină", *ruditi* (arh.) „a scormoni, a extrage piatra".

Conotaţia peiorativă a termenului este motivată probabil de evoluţia semantică diferită a unei componente de sens „murdar".

BDD-A899 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:24 UTC)

• rom. *strungar* – slov. *strugar*
Diferenţe minime de formă, identitate de sens.

• rom. *zidar* – slov. *zidar*
Identice ca formă şi sens. Apar şi ca nume de familie.

• rom. *covaci* – slov. *kovač*
Prezintă diferenţe de uz în cele două limbi. În română, termenul este folosit ca nume de profesie şi ca nume propriu în arii regionale, în timp ce în slovenă apare atât ca nume de ocupaţie, cât şi ca nume propriu, în limba contemporană.

• rom. *pilot* – slov. *pilot*
Ocurent în ambele limbi cu aceeaşi formă, termenul înregistrează sensuri contextuale mai largi pentru română, unde apare în diferite construcţii: „persoană calificată care conduce o aeronavă", „care manevrează cârma unei nave", „care conduce un vehicul feroviar prin locuri dificile", funcţionează în sintagme precum *pilot automat*, *staţie-pilot*, *ştiinţă-pilot* şi prezintă omonimul *pilot* „stâlp de lemn, de oţel sau de beton (armat), fixat în pământ (vertical sau înclinat) pentru a transmite la straturile de teren rezistent greutatea construcţiilor de deasupra sau pentru a consolida terenul", în timp ce în slovenă are numai sensul „aviator" şi acela de „element de construcţie".

• rom. *târgoveţ* – slov. *trgovec*
Este înregistrat cu sensuri diferite în cele două limbi. În slovenă, termenul conservă sensul „negustor", având o familie lexicală (*trgovina* „comerţ") şi o conotaţie stilistică neutră, în timp ce în română acesta şi-a lărgit sfera de semnificaţii, desemnând o „persoană care locuieşte într-un târg; orăşean, citadin", dar şi-a limitat circulaţia stilistică la registrul familiar.

• rom. *zlătar* – slov. *zlatar*
Deşi au un etimon comun (DEX), termenii prezintă în cele două limbi diferenţe semantice si de uz.
În română, cuvântul îi desemnează meşterii (ţigani) care se ocupau cu prelucrarea aurului sau, prin extensie, o categorie de oameni cu obiceiuri rele, în timp ce în slovenă uzul termenului este neutru şi referitor numai la ocupaţie.

Produse agricole şi de hrană

• rom. *mied* – slov. *med*
Apar cu aceeaşi formă în cele două limbi; în română, termenul are circulaţie regională sau arhaică, fiind rezultatul unei influenţe slave. Etimonul este slav, *medŭ*.
În slovenă, cuvântul apare în diferite expresii, având sensul echivalent aceluia al termenului neutru „miere": *cediti se med in mleko* „stare bună a vieţii", *iti za med-vse je šlo za med* „(totul) s-a vândut foarte bine", *iti kot muhe na med, ljudje gredo kot muhe na med* „a merge ca muştele la miere, a fi foarte atras de ceva", *sekira mu je padla v med* „a-şi schimba situaţia în bine în urma unor circumstanţe favorabile".
Cu aceeaşi formă şi cu acelaşi sens, apar în cele două limbi perechile: rom. *bob* – slov. *bob*, rom. *snop* – slov. *snop.*

BDD-A899 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:24 UTC)

Religie

Perechile de cuvinte rom. *blagoslovi* – slov. *blagosloviti*, rom. *duh* – slov. *duh* funcţionează în ambele limbi cu acelaşi sens, dar, în cazul ultimilor termeni, diferit ca frecvenţă, deoarece în română *duh* este concurat de *spirit*.

Un loc aparte îl ocupă în cele două limbi cuvintele care desemnează poziţii în ierarhia bisericească:

• rom. *stareţ* – slov. *starec*

În română, cuvântul este înregistrat cu sensul „persoană (călugăr sau călugăriţă) care conduce o mănăstire”. În slovenă, sensul termenului *starec* este acela de „om bătrân”. Este folosit în contexte ca *hoditi kot starec* „merge ca un bătrân” sau *teh dogodkov se spominjajo samo še starci* „acest eveniment (fapt) numai bătrânii şi-l amintesc” sau în expresia *poročila se je s starcem* „s-a măritat cu un bătrân (un bărbat mult mai în vârstă decât ea)”.

• rom. *duhovnic* – slov. *duhovnik*

În română, termenul prezintă două sensuri: **1.** „preot care spovedeşte pe credincioşi; confesor”; **2.** „persoană căreia cineva îi încredinţează toate tainele, gândurile, intenţiile sale intime”.

În slovenă, cuvântul funcţionează numai cu sensul specific registrului religios.

• rom. *hram* – slov. *hram* „templu”

Viaţa rurală

Cu forme identice şi sensuri asemănătoare apar în cele două limbi o serie de perechi de substantive care denumesc obiecte, instrumente şi unelte agricole: rom. *bici* – slov. *bič*, rom. *plug* – slov. *plug*, rom. *lopată* – slov. *lopata*.

• rom. *coş* – slov. *koš*

Termenii menţionaţi au aceeaşi formă şi acelaşi sens în cuvinte şi sintagme precum *koš za smeti*/*coş de gunoi*, *koš*/*coş* (*de baschet*) „cerc metalic fixat perpendicular pe un panou de lemn şi prevăzut cu o plasă fără fund prin care trebuie să fie trecută mingea pentru a se marca un punct”. Slov. *koš* apare şi în contexte figurate ca *metati v isti koš* „a pune (pe cineva) în aceeaşi categorie cu ceilalţi”. Cuvântul apare şi în componenţa substantivului *koşarka-baschetbal*.

• rom. *cuhnie* – slov. *kuhinja*

Deşi diferite ca formă, cele două cuvinte actualizează acelaşi sens, în schimb au o distribuţie stilistică diferită. Româna preferă termenul derivat de origine latină (*bucată – bucătar – bucătărie*), deşi păstrează în variantele regionale şi arhaice şi termenul slav.

• rom. *mreajă* – slov. *mreža*

Apar în cele două limbi cu sensuri multiple.

Pentru română este înregistrat cu sensurile: **1.** „unealtă de pescuit formată dintr-o plasă foarte uşoară, cu ochiuri relativ mari şi împletită din aţă subţire, cu ajutorul căreia se pescuieşte în porţiunile liniştite ale apelor curgătoare sau în bălţi”. ♦ Coteţ de pescuit”; **2.** (fig.) „mijloc viclean de a prinde sau a înşela pe cineva;

BDD-A899 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:24 UTC)

cursă, laţ" şi, prin extensiune, „situaţie în care se află o persoană ademenită. ♦ Ceea ce încătuşează libertatea, independenţa cuiva"; **3.** (prin analogie, adesea la pl.) „pânză de păianjen".

În slovenă, cuvântul apare în diferite sintagme: *ribiška mreža* „plasă de pescuit", *mreža za tenis/badminton* „fileu de tenis/badminton", *sorodstvena mreža* „relaţie de rudenie", *internetna mreža* „reţea de internet". De asemenea, verbul *omrežiti* are sensul „a prinde în mreje, a vrăji pe cineva".

Viaţa socială şi administraţie publică

• rom. *cneaz* – slov. *knez*

Este înregistrat în DEX cu etimologie rusească (*kneaz*) sau ucraineană (*knjaz*). Termenii conservă acelaşi sens în cele două limbi.

• rom. *jupân* – slov. *župan*

Identice ca pronunţie, deşi diferenţiate ca scriere, cele două cuvinte din această pereche au în cele două limbi sensuri diferite. În română, termenul desemnează: **1.** „titlu de politeţe dat în ţările române persoanelor care ocupau anumite demnităţi sau funcţii înalte. ♦ Titlu de politeţe dat unei persoane, echivalând cu *domn*, *cucon*"; **2.** „patron, stăpân (considerat în raport cu angajaţii săi)", cu etimologie necunoscută.

În slovenă, desemnează un titlu administrativ („primar"), provine din slava veche şi are următoarea familie lexicală: *županovati*, *županja*, *županstvo.*

• rom. *zăpor* – slov. *zapor*

Deşi au formă aproape identică, sensurile sunt diferite. Pentru română înregistrează sensurile: **1.** „îngrămădire de sloiuri de gheaţă care se formează primăvara într-un punct al unui râu, îndeosebi la coturi sau pe secţiuni de scurgere mai înguste, datorită căreia se produc creşteri de nivel şi inundaţii"; **2.** „baraj făcut de oameni pentru a permite pornirea plutelor sau funcţionarea morilor de apă; (în expresii) *a pune zăpor* (despre cai) „a nu voi să tragă; a se împotrivi". Cuvântul apare în registrele arhaic şi regional.

În slovenă, cuvântul este polisemantic, înregistrând sensul *zapora* „barieră sau interdicţie" (*trgovinska zapora* „embargo") şi aparţine morfologic numelor de acţiune. Forma *zapor* are sensul „închisoare".

Concluzii

Există mai multe cuvinte cu formă identică sau asemănătoare în limbile română şi slovenă, diferenţele de formă şi gramaticale (apartenenţa la o anumită clasă lexico-gramaticală) fiind motivate de evoluţia diferită a unor termeni din limba slavă veche. De asemenea, înlocuirea unor cuvinte sau reducerea frecvenţei acestora şi funcţionarea limitată în anumite registre stilistice se explică prin influenţele exercitate de limbile şi culturile învecinate. Preferinţa vorbitorilor pentru o anumită variantă reprezintă o selecţie pragmatică şi stilistică.

BDD-A899 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:24 UTC)

Bibliografie

A. Izvoare şi lucrări de referinţă

Bezlaj 1976: France Bezlaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Ljubljana, SAZU, Mladinska knjiga.

DEX: *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998.

Santoro 2006: Irena Santoro, *Romunsko–slovenski in slovensko–romunski slovar* / *Dicţionar român–sloven şi sloven–român*, Ljubljana, Editura Orbis.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (ediţia electronică: bos.zrc-sazu.si/sskj.html).

B. Literatură secundară

Hamp 2004: Eric Hamp, *Three brief studies: Slovene and Albanian*, în „Linguistica", XLIV, Ljubljana, 2004, p. 3–6.

Hristea 1982: Theodor Hristea, *Sinteze de limba română*, ediţia a III-a, Bucureşti, Editura Albatros.

Skubic 1996: Mitja Skubic, *Kopitar in romanski jeziki*, Kopitarjev zbornik, Ljubljana.

Skubic 2002: Mitja Skubic, *Romanski jeziki*, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljani.

Some Common Lexical Elements for Romanian and Slovene Languages. Semantical and Pragmatical Limitations

Starting from the existence of a stock of Slavonic words in both languages as a consequence of the Slovenian language's belonginess to the Slavonic family of languages as well as a strong Slavonic influence over the Romanian language in the ancient times, I tried to develop in this article a brief comparative analysis of some lexical fields part of both Romanian and Slovenian. Although the presence of over 3000 words of Slavonic origin is recognized in the Romanian language, only part of them are to be encountered in both languages.

Despite of the fact that many words have a common Slavonic etymon, I noticed in many cases differences in what concerns the form, meaning and usage in certain contexts determined by the fact that these languages developed in different cultural areas.

Apart from many semantic differences, I perceived occurrences in different contexts and semantic or stylistic specializations of numerous words.

Universitatea din Ljubljana
Slovenia

BDD-A899 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:41:24 UTC)